

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**Інститут медичної інженерії
Кафедра цивільної безпеки та охорони праці**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи з дисципліни**

«Організація систем управління охороною праці»
для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 263 «Цивільна безпека»
денної та заочної форми навчання

Затверджено на засіданні кафедри
Цивільної безпеки та охорони праці
Протокол № 1 від 26.08.2024 р.

Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 263 «Цивільна безпека» денної та заочної форми навчання / Укладачі: Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю. – Одеса: 2024. – 23 с.

Укладачі: Бочковський А.П. – професор
Сапожнікова Н.Ю. - доцент

Вступ

Дисципліна «Організація систем управління охороною праці» - є однією з ключових освітніх компонент програми підготовки «Управління та наглядова діяльність в сфері охорони праці та цивільної безпеки» за спеціальністю 263 «Цивільна безпека». На вивчення даної дисципліни віднесено 6 кредитів ЄКСТ.

Програмою дисципліни передбачено – 15 лекційних та 15 практичних занять, курсова робота, контрольна робота (для здобувачів заочної форми навчання). Форма підсумкового контролю – іспит.

Дані методичні вказівки розроблені на допомогу здобувачам при виконанні самостійної роботи, яка передбачає опанування тем, які винесено на самостійне вивчення, підготовку до занять, складання модульних контрольних робіт та ін.

I. Мета та задачі

Мета:

1. систематизація, закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих під час лекційних, практичних занять;
2. розвиток здатностей до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК1).

Задача навчитись:

1. відшуковувати необхідну інформацію в спеціальній літературі, базах даних, інших джерелах інформації, аналізувати її;
2. застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки для розв'язання наукових і прикладних задач у сфері цивільної безпеки (ПРН1).

II. Компетентності та результати навчання

Компетентності:

ЗК1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК1. Здатність приймати ефективні рішення, керувати роботою колективу під час професійної діяльності.

СК2. Здатність до превентивного і оперативного (аварійного) планування, управління заходами безпеки професійної діяльності.

СК3. Здатність до проведення техніко-економічного аналізу, оцінювання ризиків, комплексного обґрунтування проектів, планів, рішень, їх реалізації у сфері цивільної безпеки.

СК4. Здатність до застосування інноваційних підходів, сучасних методів, спрямованих на регулювання техногенної та виробничої безпеки.

СК5. Здатність до створення і реалізації інноваційних продуктів і заходів у сфері професійної діяльності.

СК7. Здатність організовувати та проводити моніторинг за визначеними об'єктами, явищами та процесами, аналізувати його результати та розроблювати науково-обґрунтовані рекомендації на підставі отриманих даних.

СК9. Здатність розробляти нормативно-правові документи, проекти нормативно-правових документів, розпорядчу та інші види документації з управлінської та наглядової діяльності в сфері охорони праці, промислової та цивільної безпеки.

Результати навчання:

ПРН1. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки для розв'язання наукових і прикладних задач у сфері цивільної безпеки

ПРН2. Ефективно управляти складними робочими процесами у сфері цивільної безпеки, у тому числі непередбачуваними та такими, що потребують нових стратегічних підходів; об'єктивно оцінювати результати діяльності персоналу та колективу.

ПРН3. Інтегрувати знання з різних галузей для розв'язання теоретичних та/або практичних задач і проблем у сфері цивільної безпеки.

ПРН5. Розробляти та реалізовувати ефективні заходи, спрямовані на регулювання та забезпечення цивільної безпеки.

ПРН6. Визначати та аналізувати можливі загрози виникнення надзвичайної ситуації, аварії, нещасного випадку на виробництві та оцінювати можливі наслідки та ризики.

ПРН7. Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, спеціалізоване програмне забезпечення під час розв'язання практичних та/або наукових задач.

ПРН8. Здійснювати техніко-економічні розрахунки заходів у сфері професійної діяльності.

ПРН11. Розв'язувати проблеми у нових або незнайомих ситуаціях за наявності неповної або обмеженої інформації, оцінювати ризики, здійснювати відповідні дослідження.

ПРН13. Оцінювати відповідність правових, організаційних, технічних заходів по забезпеченню техногенної безпеки та безпеки праці вимогам законодавства під час професійної діяльності

ПРН14. Здійснювати прогнозування, оцінку ризику під час професійної діяльності та можливості відповідних підрозділів щодо реагування на надзвичайні ситуації та події.

ПРН15. Аналізувати та оцінювати стан забезпечення цивільного захисту, техногенної та виробничої безпеки об'єктів, будівель, споруд, інженерних мереж.

ПРН16. Приймати ефективні рішення у складних непередбачуваних умовах, визначати цілі та завдання, аналізувати і порівнювати альтернативи, оцінювати ресурси

ПРН19. Розробляти нормативно-правові документи підприємства з охорони праці, а також такі, що відносяться до сфери нагляду, експертизи, сертифікації, стандартизації з охорони праці та промислової безпеки.

III. Перелік тем лекційних та практичних занять

Для денної форми здобуття освіти

Лекційні заняття

Лекція 1. «Концепція розробки та функціонування системи управління охороною праці».

Лекція 2. «Служба охорони праці на підприємстві. Завдання, функції, організація роботи».

Лекція 3. «Інструкції з охорони праці підприємства, установи чи організації».

Лекція 4. «Навчання та перевірка знань з питань охорони праці».

Лекція 5. «Організація проведення інструктажів з питань охорони праці».

Лекція 6. «Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві».

Лекція 7. «Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві».

Лекція 8. «Єдина державна система цивільного захисту України».

Лекція 9. «Міжнародний досвід побудови системи цивільного захисту».

Лекція 10. «Управління системою цивільного захисту підприємства, установи організації».

Лекція 11. «Порядок навчання діям у надзвичайних ситуаціях».

Лекція 12. «Порядок організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту».

Лекція 13. «Плани діяльності єдиної державної системи цивільного захисту (об'єктового рівня)».

Лекція 14. «Інноваційні підходи мінімізації небезпек на підприємствах. Система проактивного управління охороною праці на підприємстві».

Лекція 15. «Інноваційні підходи мінімізації небезпек на підприємствах. Концепція автоматизованої системи профілактики виникнення гострої респіраторної хвороби covid 19 та інших респіраторних захворювань на підприємстві».

Практичні заняття

Практичне заняття №1. «Розробка Положення про СУОП на підприємстві, в організації чи установі».

Мета заняття: Отримати практичні навички щодо розробки Положення про систему управління охороною праці на підприємстві, в організації чи установі.

Практичне заняття №2. «Розробка Положення про СУОП на підприємстві, в організації чи установі».

Мета заняття: Отримати практичні навички щодо розробки Положення про систему управління охороною праці на підприємстві, в організації чи установі.

Практичне заняття №3. «Розробка Положення про службу охорони праці на підприємстві (в організації чи установі)».

Мета заняття: Формування навичок розробки нормативних документів в рамках забезпечення функціонування системи управління охороною праці, зокрема Положення про службу охорони праці на підприємстві (в організації чи установі).

Практичне заняття №4. «Розробка Положення про службу охорони праці на підприємстві (в організації чи установі)».

Мета заняття: Формування навичок розробки нормативних документів в рамках забезпечення функціонування системи управління охороною праці, зокрема Положення про службу охорони праці на підприємстві (в організації чи установі).

Практичне заняття №5. «Розробка інструкцій для різних видів робіт».

Мета заняття: Набути практичних навичок щодо розробки інструкцій з охорони праці для різних видів робіт в рамках забезпечення функціонування системи управління охороною праці.

Практичне заняття №6. «Розробка інструкцій для різних видів робіт».

Мета заняття: Набути практичних навичок щодо розробки інструкцій з охорони праці для різних видів робіт в рамках забезпечення функціонування системи управління охороною праці.

Практичне заняття №7. «Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві».

Мета заняття: Формування практичних навичок проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювання та аварій на виробництві.

Практичне заняття №8. «Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві».

Мета заняття: Формування практичних навичок проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювання та аварій на виробництві.

Практичне заняття №9. «Складання колективного договору в частині охорони праці».

Мета заняття: Набути практичних навичок щодо розробки розділу колективного договору «Умови та охорона праці».

Практичне заняття №10. «Складання колективного договору в частині охорони праці».

Мета заняття: Набути практичних навичок щодо розробки розділу колективного договору «Умови та охорона праці».

Практичне заняття №11. «Розробка Плану реагування підприємства на надзвичайну ситуацію».

Мета заняття: Формування практичних навичок розробки планів діяльності ЄДСЦЗ, зокрема Плану реагування підприємства на надзвичайну ситуацію.

Практичне заняття №12. «Розробка Плану реагування підприємства на надзвичайну ситуацію».

Мета заняття: Формування практичних навичок розробки планів діяльності ЄДСЦЗ, зокрема Плану реагування підприємства на надзвичайну ситуацію.

Практичне заняття №13. «Розробка Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях».

Мета заняття: Набути практичних навичок щодо організації та проведення навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях, зокрема в частині розробки Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях.

Практичне заняття №14. «Розробка Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях».

Мета заняття: Набути практичних навичок щодо організації та проведення навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях, зокрема в частині розробки Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях.

Практичне заняття №15. «Оснащення об'єктів господарювання первинними засобами пожежогасіння».

Мета заняття: Формування практичних навичок щодо оснащення об'єктів господарювання первинними засобами пожежогасіння, зокрема вогнегасниками.

Для заочної форми здобуття освіти

Лекційні заняття

Лекція 1. «Концепція розробки та функціонування системи управління охороною праці».

Лекція 2. «Служба охорони праці на підприємстві. Завдання, функції, організація роботи».

Практичне заняття

Практичне заняття №1. «Розробка Положення про СУОП на підприємстві, в організації чи установі».

Мета заняття: Отримати практичні навички щодо розробки Положення про систему управління охороною праці на підприємстві, в організації чи установі.

IV. Самостійна робота до змістовного модуля

Програмою дисципліни передбачено самостійне опрацювання наступних тем:

1. Рекомендації та структура «Положення про Систему управління охороною праці на підприємствах електроенергетики».
2. Рекомендації та структура «Положення про систему управління охороною праці у рибному господарстві України».
3. Вивчення основ охорони праці у навчальних закладах і під час професійного навчання працівників на підприємстві.
4. Проведення інструктажів з охорони праці під час воєнного стану.
5. Порядок складення санітарно-гігієнічних характеристик умов праці та вимоги до них (пп.70-80 Порядку).
6. Встановлення зв'язку захворювання з умовами праці, розслідування причин та облік випадків хронічних професійних захворювань (отруєнь) (пп.89-96 Порядку).
7. Порядок встановлення зв'язку захворювання з умовами праці (пп.97-100).
8. Повідомлення про хронічне професійне захворювання (отруєння) (пп.101-104).
9. Порядок розслідування обставин і причин виникнення хронічних професійних захворювань (отруєнь) (пп.105-116).
10. Оформлення акта розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння) (пп.117-119).
11. Заходи щодо запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь) (пп. 120-122).
12. Реєстрація та облік випадків гострих та хронічних професійних захворювань (отруєнь) (пп.123-130).
13. Положення про єдину державну систему цивільного захисту.
14. Положення Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки».

V. Завдання до самостійної роботи при підготовці до практичних занять

Практичне заняття №1. «Розробка Положення про СУОП на підприємстві,

в організації чи установі».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись з Рекомендаціями щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці [основний: 8].

Практичне заняття №2. «Розробка Положення про СУОП на підприємстві, в організації чи установі».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись з Рекомендаціями щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці [основний: 8].

Практичне заняття №3. «Розробка Положення про службу охорони праці на підприємстві (в організації чи установі)».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Типового положення про службу охорони праці. (НПАОП 0.00-4.35-04) [основний: 9].

Практичне заняття №4. «Розробка Положення про службу охорони праці на підприємстві (в організації чи установі)».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Типового положення про службу охорони праці. (НПАОП 0.00-4.35-04) [основний: 9].

Практичне заняття №5. «Розробка інструкцій для різних видів робіт».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Положення про розробку інструкцій з охорони праці (ДНАОП 0.00-4.15-98) [основний: 16].

Практичне заняття №6. «Розробка інструкцій для різних видів робіт».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Положення про розробку інструкцій з охорони праці (ДНАОП 0.00-4.15-98) [основний: 16].

Практичне заняття №7. «Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Порядку розслідування та обліку нещасних

випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві [основний: 17].

Практичне заняття №8. «Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві [основний: 17].

Практичне заняття №9. «Складання колективного договору в частині охорони праці».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, ознайомитись із положеннями Кодексу законів про працю України [основний: 19], Про колективні угоди та договори [додатковий: 50].

Практичне заняття №10. «Складання колективного договору в частині охорони праці».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, ознайомитись із положеннями Кодексу законів про працю України [основний: 19], Про колективні угоди та договори [додатковий: 50].

Практичне заняття №11. «Розробка Плану реагування підприємства на надзвичайну ситуацію».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом матеріалів [основний: 26, 33 – 35, 37].

Практичне заняття №12. «Розробка Плану реагування підприємства на надзвичайну ситуацію».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом матеріалів [основний: 26, 33 – 35, 37].

Практичне заняття №13. «Розробка Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях [основний: 28], Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних [додатковий: 51].

Практичне заняття №14. «Розробка Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, а також ознайомитись зі змістом Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях [основний: 28], Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних [додатковий: 51].

Практичне заняття №15. «Оснащення об'єктів господарювання первинними засобами пожежогасіння».

Завдання: опрацювати теоретичний матеріал конспекту лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» за темою заняття, ознайомитись зі змістом Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників [додатковий: 52], а також переглянути відео-лекцію [додатковий: 53].

VI. Перелік питань для модульної контрольної роботи

Передбачено проведення двох модульних контрольних робіт: МКР 1 та МКР2.

Перелік питань для МКР 1:

1. Які складові структури управління охороною праці в Україні?
2. Хто здійснює управління охороною праці на державному рівні?
3. Хто здійснює управління охороною праці на рівні роботодавця?
4. Хто здійснює управління охороною праці на рівні працівників?
5. Яка мета створення СУОПП?
6. Що виступає об'єктом управління охороною праці на підприємстві?
7. Назвіть основні завдання СУОПП.
8. Перерахуйте функції СУОПП.
9. Назвіть рекомендовані для Положення про СУОПП розділи.
10. Назвіть умови створення служби охорони праці на підприємстві відповідно до законодавства.
11. Перелічте основні завдання та функції служби охорони праці.
12. Які права спеціалістів служби охорони праці?
13. Положення про службу охорони праці. Які основні розділи? Хто розробляє?
14. Хто може скасувати припис спеціаліста служби охорони праці. В чому суть, коли видається, хто може скасувати?
15. Кому підпорядковується служба охорони праці?
16. Назвіть основний нормативний акт, який регламентує розробку, введення в дію та перегляд інструкцій з охорони праці.
17. Перелічте основні правила викладення тексту інструкцій.

18. З яких обов'язкових розділів повинна складатись інструкція з охорони праці?
19. Що необхідно описати в розділі «Загальні положення»?
20. Що необхідно описати в розділі «Вимоги безпеки перед початком роботи»?
21. Які саме вимоги, правила та ін. необхідно описати в розділі «Вимоги безпеки під час роботи»?
22. Яку інформацію повинен містити розділ «Вимоги безпеки після закінчення роботи»?
23. Коротко опишіть порядок розробки, реєстрації та введення в дію інструкції з охорони праці.
24. Назвіть терміни перегляду інструкцій. В якому випадку проводять позаплановий перегляд інструкцій?
25. Нормативне регулювання порядку проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці.
26. Перелічте розділи Положення про навчання з питань охорони праці на підприємстві.
27. Які матеріали, як правило, виносять у додатки до Положення про навчання з питань охорони праці на підприємстві?
28. Коротко опишіть організацію навчання і перевірки знань з питань охорони праці на підприємстві.
29. В який термін працівнику необхідно пройти повторне навчання, якщо після перевірки знань він отримав незадовільний результат?
30. Хто може входити до складу комісії підприємства з перевірки знань з питань охорони праці?
31. Де може проводитись спеціальне навчання з питань охорони праці?
32. З якою періодичністю посадові особи повинні проходити навчання та перевірку знань з питань охорони праці?
33. В якому випадку необхідно проводити позачергове навчання посадових осіб?
34. Яка мінімальна тривалість проведення стажування, дублювання?
35. Класифікуйте інструктажі з питань охорони праці.
36. Чи необхідно реєструвати (фіксувати) проведення інструктажів? Яким чином? Хто це робить?
37. Хто проводить вступний інструктаж?
38. Хто проводить повторний інструктаж? Чи він є обов'язковим для всіх працівників підприємства?
39. Як називається нормативний документ, який унормовує процедуру проведення розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві? (якщо такий документ існує)
40. На кого поширюються вимоги Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві?
41. На кого не поширюються вимоги Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві?

42. Чи є обов'язковим розслідування нещасного випадку, чий це обов'язок?
43. В яких випадках проводиться спеціальне розслідування нещасного випадку?
44. Коротко опишіть першочергові дії потерпілого (свідка), безпосереднього керівника робіт, роботодавця при настанні (виявленні) нещасного випадку.
45. До яких організацій (органів, установ тощо) заклад охорони здоров'я подає інформацію про нещасний випадок?
46. Які саме документи повинен підготувати та надати заклад охорони здоров'я?
47. Які організації (органи, установи тощо) зобов'язаний проінформувати роботодавець про нещасний випадок?
48. Комісія з розслідування нещасного випадку. Хто і коли, як швидко утворює, хто може входити до її складу?
49. Спеціальна комісія з розслідування нещасного випадку. Хто і коли, як швидко утворює, хто може входити до її складу?
50. В який термін проводиться розслідування, спеціальне розслідування нещасного випадку?
51. Коротко перелічить обов'язки комісії (спеціальної комісії) з розслідування нещасного випадку.
52. Коротко опишіть обов'язки голови комісії (спеціальної комісії).
53. Назвіть основні обов'язки роботодавця щодо розслідування на обліку нещасних випадків та/або гострих професійних захворювань.
54. Коротко перелічить обставини, за яких нещасний випадок вважається пов'язаним з виробництвом.
55. В яких випадках проводиться розслідування аварій? Хто входить до складу комісії з розслідування аварій?
56. Коротко опишіть процедуру розслідування аварії. Хто проводить розслідування аварій?
57. Опишіть обов'язки комісії з розслідування аварій.
58. Які особливості розслідування нещасних випадків, що сталися внаслідок воєнних (бойових) дій?
59. Які особливості розслідування нещасних випадків, що сталися в районі воєнних (бойових) дій?

Перелік питань для МКР 2:

1. Назвіть основну мету функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту України.
2. Назвіть основні завдання Єдиної державної системи цивільного захисту України.
3. Коротко опишіть складові (підсистеми) Єдиної державної системи цивільного захисту України.
4. Перелічить органи управління та сили цивільного захисту.
5. Назвіть координаційні органи ЄДСЦЗ на різних рівнях.

6. Хто входить до складу сил цивільного захисту?
7. Хто входить до складу сил цивільного захисту функціональних підсистем?
8. Хто входить до складу сил цивільного захисту територіальних підсистем?
9. В яких режимах функціонує ЄДСЦЗ?
10. За яких умов вводиться той або інший режим функціонування ЄДСЦЗ?
11. Яким чином відбувається планування діяльності ЄДСЦЗ?
12. Назвіть орган управління цивільною безпекою в США. Коротко опишіть систему управління цивільною безпекою США.
13. Розкажіть про систему цивільного захисту Великобританії.
14. Опишіть систему управління цивільною безпекою Німеччини.
15. Перелічіть основні завдання керівника підприємства щодо забезпечення цивільного захисту.
16. Які умови створення на підприємстві підрозділу з цивільного захисту?
17. Чи може інженер з охорони праці поєднувати обов'язки фахівця з питань цивільного захисту?
18. Як визначається категорія підприємства з цивільного захисту?
19. Кому підпорядковується підрозділ з цивільного захисту на підприємстві?
20. Назвіть основні завдання підрозділу з цивільного захисту на підприємстві.
21. Коротко назвіть напрями роботи підрозділу з цивільного захисту на підприємстві.
22. Перелічіть права підрозділу з цивільного захисту на підприємстві.
23. Якщо на підприємстві можуть створюватись й інші органи та служби для вирішення завдань з цивільного захисту, то назвіть їх.
24. Які основні вимоги до керівника підрозділу з цивільного захисту на підприємстві?
25. Назвіть основні обов'язки (напрямки діяльності) керівника підрозділу з цивільного захисту на підприємстві.
26. Якими нормативними документами визначено необхідність проведення навчання працівників діям у надзвичайній ситуації?
27. На кого покладається зобов'язання підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях?
28. Які види підготовки працівників до дій у НС Ви знаєте?
29. Що передбачає програма підготовки за кожним із існуючих видів підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях?
30. Які шляхи навчання працівників до дій у НС на підприємстві Вам відомі?
31. Хто затверджує документи щодо організації процесу навчання до дій у НС?
32. Що повинен знати працівник після проходження навчання за програмою підготовки до дій у НС?

33. Які теми рекомендується розглядати в програмі підготовки до дій у НС?
34. Яким чином рекомендується проводити оцінку рівня засвоєння знань працівників після навчання за програмою підготовки до дій у НС?
35. На які види поділяють спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту?
36. Коротко опишіть види спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.
37. На кого покладається зобов'язання щодо організації, планування та проведення спеціальних навчань з питань цивільного захисту?
38. Які види навчань/тренувань з питань цивільного захисту проводяться? (залежно від цілей, завдань та складу тих, хто навчається)?
39. Які призначення зобов'язаний зробити керівник підприємства для підготовки та проведення спеціальних об'єктових навчань з питань цивільного захисту?
40. Хто залучається до проведення спеціальних навчань з питань цивільного захисту?
41. Які організаційні та навчально-методичні документи необхідно розробити на підприємстві для організації та проведення спеціальних навчань з питань цивільного захисту?
42. Коротко опишіть допуск (оцінку готовності) персоналу до проведення спеціального навчання з питань цивільного захисту (як організовують, що перевіряють, кого залучають, тощо).
43. Які заходи виконують під час спеціального навчання з питань цивільного захисту?
44. Кого залучають до проведення спеціальних тренувань з питань цивільного захисту?
45. Коротко розкажіть про план-календар спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.
46. Які заходи виконують під час спеціального тренування з питань цивільного захисту?
47. Хто може залучатись до показових спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту?
48. Які саме плани необхідно розробляти суб'єктам господарювання для організації діяльності єдиної державної системи цивільного захисту на об'єктовому рівні?
49. Стисло охарактеризуйте основні етапи розробки планів цивільного захисту для суб'єктів господарювання.
50. Який план передбачено розробляти для реагування на надзвичайні ситуації на об'єктах суб'єкта господарювання (на підприємстві, в установі, організації)?
51. За яких умов (в яких випадках) розробляється план реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання, а за яких інструкція щодо дії персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій?

52. Яка структура плану реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання пропонується відповідно до Методичних рекомендацій ДСНС?

53. Хто розробляє, затверджує план реагування на надзвичайні ситуації суб'єкта господарювання?

54. Для яких об'єктів суб'єкта господарювання розробляється план локалізації і ліквідації наслідків аварій (ПЛЛА)?

55. Хто розробляє, затверджує плани локалізації і ліквідації наслідків аварій (ПЛЛА)?

56. Що повинна враховувати структура ПЛЛА?

57. Як називається план цивільного захисту, який розробляється на особливий період?

58. Хто розробляє, погоджує, підписує та затверджує план на особливий період?

59. Стисло опишіть структуру плану на особливий період.

VII. Література для вивчення дисципліни

Основна

1. Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю. (2024). Конспект лекцій з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» денної та заочної форми навчання. Одеса: ОП. 132 с. (Реєстраційний номер: № 4350-РС-2024).

2. Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю. (2024). Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 263 «Цивільна безпека» денної та заочної форми навчання. Одеса: ОП. 76 с. (реєстраційний номер № 4351-РС-2024).

3. Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю. (2024). Методичні вказівки для виконання контрольної роботи з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 263 «Цивільна безпека» заочної форми навчання. Одеса: ОП. 14 с. (електронне видання, реєстраційний номер 4353-РС-2024).

4. Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю. (2024). Методичні вказівки для виконання курсової роботи з дисципліни «Організація систем управління охороною праці» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 263 «Цивільна безпека» денної та заочної форми навчання. Одеса: ОП. 14 с. (реєстраційний номер № 4352-РС-2024).

5. Про охорону праці (Закон України). № 2694-XII. (1992). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>

6. Про затвердження Типового положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці (Наказ

Держгірпромнагляд). №56. (2007). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0316-07#Text>

7. Про затвердження Положення про Систему управління охороною праці на підприємствах електроенергетики (Наказ Міністерства енергетики України). №73. (2015). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-15#Text>

8. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці (Рекомендації Держгірпромнагляд). (2008). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001641-08#Text>

9. Про затвердження Типового положення про службу охорони праці. (НПАОП 0.00-4.35-04) (Наказ Держнаглядохоронпраці України). №255. (2004). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04#Text>

10. Про затвердження Типового положення про комісію з питань охорони праці підприємства (Наказ Держгірпромнагляд). №55. (2007). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0311-07#Text>

11. Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій (Наказ МОЗ України). №246. (2007). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0846-07#Text>

12. Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі (ДНАОП 0.03-8.06-94) (Наказ МОЗ України, Держнаглядохоронпраці). № 263/121. (1994). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0018-95#Text>

13. Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх (ДНАОП 0.03-8.07-94) (Наказ МОЗ України). № 46. (1994). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0176-94#Text>

14. Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (НПАОП 0.00-4.12-05) та Переліку робіт з підвищеною небезпекою (Наказ). №15. (2005). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#Text>

15. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці (Постанова КМУ). №.442 (1992). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF#Text>

16. Про затвердження Положення про розробку інструкцій з охорони праці (ДНАОП 0.00-4.15-98) (Наказ Міністерства праці України, Комнаглядохоронпраці). №9. (1998). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-98#Text>

17. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві (Постанова КМУ). № 337. (2019). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#n12>

18. Березуцький В.В. (2021). Управління охороною праці: навчальний посібник для студентів спеціальності – «Цивільна безпека», освітньої програми «Охорона праці». Харків: ФОП Панов А.М.
19. Кодекс законів про працю України (Кодекс України). № 322-VIII. (1971). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
20. Перелік робіт з підвищеною небезпекою (НПАОП 0.00-4.12-2005) (Перелік). № 15. (2005). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0232-05#Text>
21. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах (Наказ МОЗ України). №441. (2022). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>
22. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями (Постанова КМУ). №368. (2004). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF#Text>
23. Кодекс цивільного захисту України (Кодекс України). №5403-VI. (2013). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
24. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту (Постанова КМУ). №11. (2014). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#n10>
25. Про затвердження типових положень про функціональну і територіальну підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (Постанова КМУ). №101. (2015). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-2015-%D0%BF#Text>
26. Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту (Постанова КМУ). №626. (2017). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2017-%D0%BF#n8>
27. Про затвердження Типового положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання (Наказ МВС України). №325. (2017). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0626-17#n13>
28. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (Постанова КМУ). №444. (2013). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF#Text>
29. Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту (Постанова КМУ). № 819. (2013). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2013-%D0%BF#n9>
30. Про затвердження Порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (Наказ МВС

- України). №991. (2019). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0046-20#n13>
31. Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту (Постанова КМУ). №443. (2013). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2013-%D0%BF#Text>
32. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання (Наказ МВС України). №1112. (2014). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1398-14#Text>
33. Український науково-дослідний інститут цивільного захисту ДСНС. Методичні рекомендації щодо розроблення планів з питань цивільного захисту, 2015. Відновлено з <https://nmc.dsns.gov.ua/upload/6/0/7/5/library-other-22-metodicni-rekomendaciyi-plani-z-cz.pdf>
34. Методичні рекомендації щодо розроблення планів локалізації і ліквідації аварій та їх наслідків (Наказ ДСНС України). №253. (2022). Відновлено з <https://zt.dsns.gov.ua/upload/6/7/9/2/4/6/cyGTvjQHgwml14stiWeckAQiaFvjE3ealMqd5AQ0.PDF>
35. Методичні рекомендації з розроблення планів цивільного захисту на особливий період суб'єктами господарювання (Наказ ДСНС України). №302. (2024). Відновлено з <https://dsns.gov.ua/upload/2/0/6/7/3/6/5/metod-plan-objekt-2024-333.pdf>
36. Про об'єкти підвищеної небезпеки (Закон України). № 2245-III. (2001). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
37. ДСНС України. Методичні рекомендації. Відновлено з <https://dsns.gov.ua/metodichni-rekomendaciyi>
38. Про затвердження Методики планування заходів з евакуації (Наказ МВС України). №579. (2017). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0938-17#Text>
39. ДСТУ ISO 45001:2019 Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 45001:2018, IDT) (2019). Відновлено з https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_iso_45001_2019.pdf
40. ДСТУ OHSAS 18002:2015 Системи управління гігієною та безпекою праці. Основні принципи виконання вимог OHSAS 18001:2007 (OHSAS 18002:2008, IDT) (2015). Відновлено з https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/18002_2015.pdf

Додаткова

1. Bochkovskyi A.P., Sapozhnikova N.Yu. (2024). Stochastic models of risk management of worker fatigue emergence. *Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering*, 123/2, 72-85. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.6152>
2. Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю. (2022). Розробка концепції системи проактивного управління охороною праці на підприємстві. *Проблеми охорони праці в Україні*, 38(1-2), 30-38. DOI: [https://doi.org/10.36804/nndipbop.38\(1-2\).2022.30-38](https://doi.org/10.36804/nndipbop.38(1-2).2022.30-38)
3. Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю., Курська Т.М. (2022). Удосконалення методичного забезпечення процесу оцінки професійних ризиків в системах управління цивільною безпекою підприємств. *Journal of Scientific Papers "Social development and Security"*, 12(6), 166-179. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.6.14>
4. Бочковський А.П., Сапожнікова Н.Ю. (2023). Концепція проактивного керування охороною праці на підприємствах. *Проблеми охорони праці в Україні*, 39(3-4), 28-35. DOI: <https://doi.org/10.36804/nndipbop.39-3-4.2023.28-35>
5. Bochkovskyi A.P. (2020). Improvement of risk management principles in occupational health and safety. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 4, 94–104. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2020-4/094>
6. Бочковський А.П. (2017). Концептуальні аспекти безпеки технічних систем. Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування, 1(15), 105–112. Відновлено з <https://ebzr.nung.edu.ua/index.php/ebzr/article/view/129>
7. Bochkovskyi A.P., Sapozhnikova N.Yu. (2021). Development of system of automated occupational health and safety management in enterprises. *Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering*, 107/1, 28–41. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.2454>
8. Bochkovskyi A.P. (2020). Elaboration of occupational risks evaluation models considering the dynamics of impact of harmful factors. *Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering*, 2 (102), 76–85. DOI: 10.5604/01.3001.0014.6777
9. Bochkovskyi A.P. (2021). Elaboration of stochastic models to comprehensive evaluation of occupational risks in complex dynamic systems. *Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering*, 1 (104), 31–41. DOI: 10.5604/01.3001.0014.8484
10. Bochkovskyi A.P., Sapozhnikova N.Yu. (2018). The theory and practice of risk assessment of professional dangers. *Zernovi produkti i kombikormi*, 2(70), 4–11. DOI: <https://doi.org/10.15673/gpmf.v18i2.948>

11. Bochkovskyi A. P. (2020). Actualization and ways of system approach to risk management in occupational health and safety. Social development and Security, 10(3), 93 – 103. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2020.10.3.8>
12. Bochkovskyi A.P., Sapozhnikova N.Yu. (2018). Improving methodology of risk identification of occupational dangerous. Zernovi produkti i kombikormi, 1(69), 4–8. DOI: <https://doi.org/10.15673/gpmf.v18i1.895>
13. Bochkovskyi A.P., Sapozhnikova N.Yu. (2020). Development of ways to minimization of human factor signs in occupational health and safety. Visti Donetskoho hirnychoho instytutu, 1(46), 148-157. DOI: <https://doi.org/10.31474/1999-981x-2020-1-148-157>
14. Bochkovskyi A. P., Sapozhnikova N.Yu. (2019). Minimization of the “human factor” influence in Occupational Health and Safety. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, 6, 95-106. DOI: <https://doi.org/10.29202/nvngu/2019-6/14>
15. Державна служба України з питань праці. Оперативна інформація про нещасні випадки. Відновлено з <https://dsp.gov.ua/operatyvna-informatsiia/>
16. Про Порядок опрацювання і затвердження роботодавцем нормативних актів з охорони праці, що діють на підприємстві (Наказ Держнаглядохоронпраці). №132. (1993). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-94#Text>
17. Про Державну службу України з питань праці. Держпраці, 2016. Відновлено з <https://dsp.gov.ua/biografii/>
18. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування (Закон України). № 1105-XIV. (1999). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>
19. Про затвердження Положення про систему управління охороною праці у рибному господарстві України (Наказ Мінагрополітики України). №376. (2012). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1313-12#Text>
20. Семененко К.М., Мамойко Я.О. (2010). Система управління підприємством. Патент України на корисну модель. G06Q 90/00, G06F 17/00. №53194; заявл. 07.04.10; опубл. 27.09.10, № 18.
21. Мухін П.Є., Сірченко В.М., Курносів В.Г. та ін. (2007). Автоматизована система протиаварійного захисту шахт. Патент України на винахід. E21F 17/18, G08B 31/00. № 65121; заявл. 05.06.2003; опубл. 11.06.2007, №. 8.
22. Липчанський В.І., Плотников І.В., Плотніков Д.В. (2010). Система раннього виявлення надзвичайних ситуацій. Патент України на корисну модель. G08B 19/00. № 53753; заявл. 12.08.2010; опубл. 11.10.2010, № 19.

23. International Monetary Fund, World Economic Outlook: The Great Lockdown, Washington, DC, April 2020. Відновлено 3
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
24. International Labour Organization, COVID-19: How social and economic sectors are responding, April 2020. Відновлено 3
https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_742203/lang--en/index.htm
25. World Bank Group. Commodity Markets Outlook. Washington, DC. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO, 2020. Відновлено 3:
<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33624/CMO-April-2020.pdf>
26. COVID-19. Impact on Smart Manufacturing Market by Enabling Technology (Condition Monitoring, Artificial Intelligence, IIoT, Digital Twin, Industrial 3D Printing), Information Technology (WMS, MES, PAM, HMI), Industry, and Region - Global Forecast to 2025, April 2020. Відновлено 3
<https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/covid-19-impact-on-smart-manufacturing-market-131502510.html>
27. World Health Organization, Preventing and mitigating COVID-19 at work: policy brief, May 19 2021. Відновлено 3
<https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-workplace-actions-policy-brief-2021-1>
28. International Labour Organization, Newsletter: COVID-19 and the world of work, Seventh edition: Updated estimates and analysis, January 25 2021. Відновлено 3
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/briefingnote/wcms_767671.pdf
29. World Health Organization, Vaccine efficacy, effectiveness and protection, 14 July 2021. Відновлено 3
<https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/vaccine-efficacy-effectiveness-and-protection>
30. Carin D. Lindquist & Michelle S.M. Rhee and other. (2021). Why so many healthcare workers and their contacts contracted Covid-19 infection despite personal protective equipment? Journal of Infection and Public Health, 14(7), 947–948. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jiph.2021.04.004>
31. International Labour Organization, Policy Brief: A safe and healthy return to work during the COVID-19 pandemic, May 2020. Відновлено 3
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/briefingnote/wcms_745549.pdf

32. International Labour Organization, Report for World Day for Safety and Health at Work 2021: Anticipate, prepare and respond to crises – Invest now in resilient occupational safety and health systems. Відновлено з https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_780927.pdf
33. Mauro Caselli, Andrea Fracasso & Silvio Traverso. (2021). Robots and risk of COVID-19 workplace contagion: Evidence from Italy. Technological Forecasting and Social Change, 173. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121097>
34. Tracking and managing system for prevention of infectious diseases, Patent No KR 20170053145A, application 07.11.16., publ. 15.05.17. Відновлено з <https://worldwide.espacenet.com/patent/search/family/058739843/publication/KR20170053145A?q=pn%3DKR20170053145A>
35. Ziyi Li, Guowei Li, Jingjun He, Donglin Cao & Junzhang Tian. (2021). The Smart Safeguard System for COVID-19 to prevent cluster-infection in workplaces. Journal of Infection and Public Health, 14 (8), 1042 – 1044. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jiph.2021.06.008>
36. Systems and methods for managing infectious disease dissemination, Patent No 11011003, application 04.12.20., publ. 18.05.21. Відновлено з <https://patft.uspto.gov/netacgi/nph-Parser?Sect1=PTO2&Sect2=HITOFF&u=%2Fnetacgi%2FPTO%2Fsearch-adv.htm&r=296&f=G&l=50&d=PTXT&s1=Covid&p=6&OS=Covid&RS=Covid>
37. FEMA. About Us, 2024. Відновлено з <https://www.fema.gov/about>
38. Барило О. Г. (2017). Зарубіжний досвід створення інформаційно-аналітичної системи цивільного захисту. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління, 2(7), 387-395. DOI: 10.5281/zenodo.1038868
39. Шойко В.А. (2020). Європейський досвід формування організаційного забезпечення механізмів державного управління у сфері цивільного захисту. Актуальні проблеми державного управління, 1(57), 253-60. DOI:10.34213/ap.20.01.29
40. Рогуля А. О. (2019). Функції органів місцевого самоврядування в організації безпеки життєдіяльності територіальних громад України : дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.04. Київ.
41. Institute for Government. COBRA. About Us, 2024. Відновлено з <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/cobr-cobra>
42. Federal Office for Civil Protection. About Us, 2024. Відновлено з <http://www.bbk.bund.de/>
43. Bundesanstalt Technisches Hilfswerk. About Us, 2024. Відновлено з https://www.thw.de/DE/THW/thw_node.html

44. Іванченко І. П. (2015). Зарубіжний досвід організації системи цивільного захисту. організаційно-економічна складова. Інвестиції: практика та досвід, 23, 156–159.
45. Bundesanstalt Technisches Hilfswerk. Konzeption Zivile Verteidigung, 2020. Відновлено з https://www.bbk.bund.de/DE/Das-BBK/Zivile-Verteidigung/Konzeption-Zivile-Verteidigung/konzeption-zivile-verteidigung_node.html
46. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Відновлено з <https://www.gov.pl/web/mswia/mswia>
47. About Us. Swedish Civil Contingencies Agency, 2024. Відновлено з <https://www.msb.se/en/about-msb/>
48. About Us. Civil Protection Department. Presidency of the Council of Ministers, 2024. Відновлено з <https://www.protezionecivile.gov.it/en/>
49. Постанова КМУ. № 227. (2 березня 2010). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2010-%D0%BF#Text>
50. Про колективні угоди та договори (Закон України). №2937-IX. (2023). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2937-20#Text>
51. Про затвердження Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях (Наказ ДСНС України). № 310. (2014). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0310388-14#Text>
52. Про затвердження Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників (Наказ МВС України). №25. (2018). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0225-18#Text>
53. Вогнегасники. Класифікація, правила вибору, розміщення. Відновлено з <https://youtu.be/hFFXptZab9o?si=NgQ31DsbfD6Z9xMt>